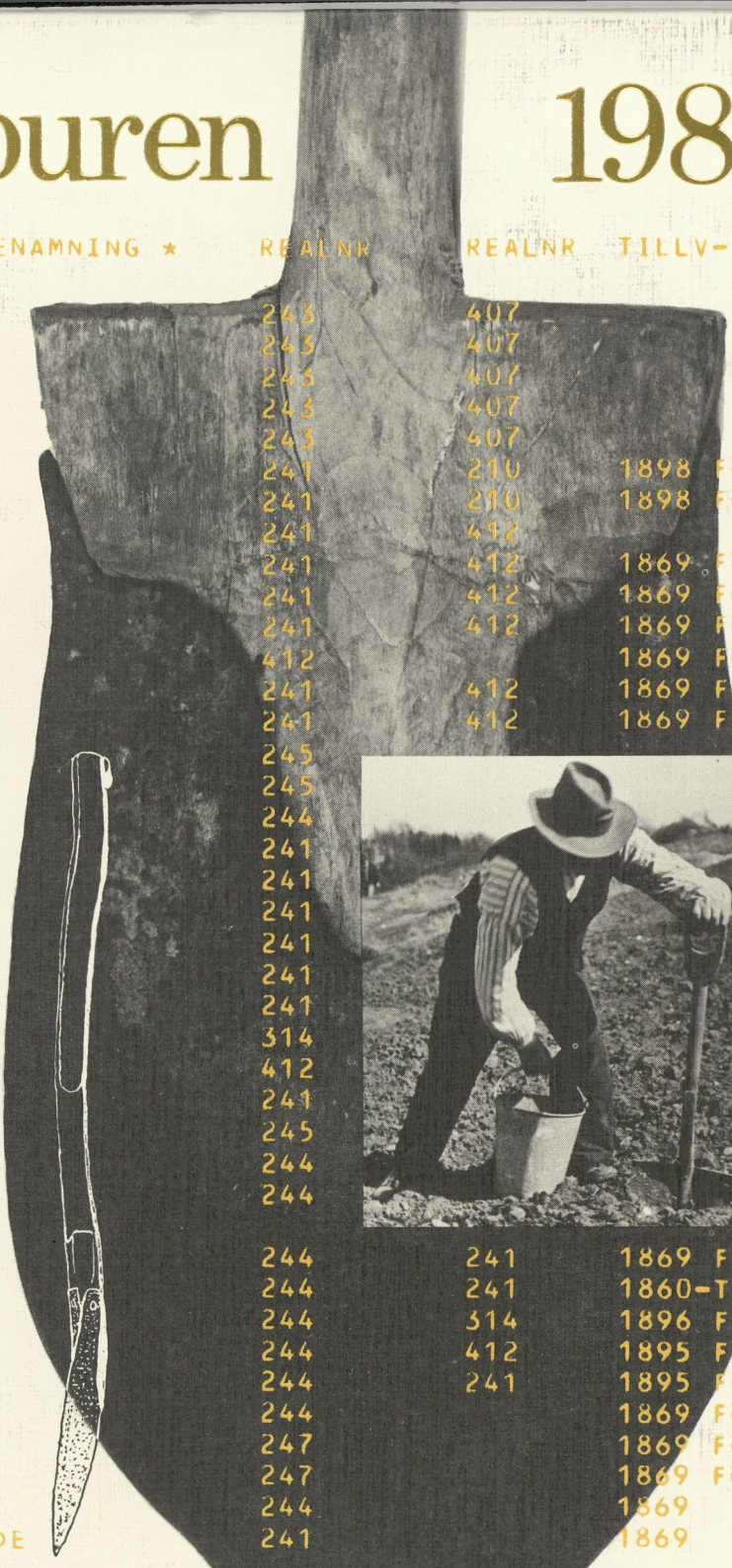

REALNR TILLY-TID

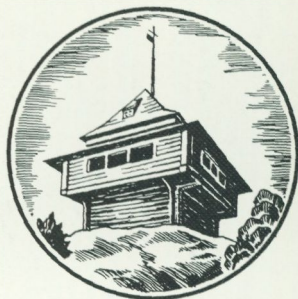

243	407	
243	407	
243	407	
243	407	
243	407	
241	210	1898 FORE
241	210	1898 FORE
241	412	
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
412		1869 FORE
241	412	1869 FORE
241	412	1869 FORE
245		
245		
244		
241		
241		
241		
241		
241		
314		
412		
241		
245		
244		
244		

244	241	1869 FORE
244	241	1860-T
244	314	1896 FORE
244	412	1895 FORE
244	241	1895 FORE
244		1869 FORE
247		1869 FORE
247		1869 FORE
244		1869
241		1869

Fataburen

1983

Nordiska museets och Skansens årsbok

Redaktör: Arne Biörnstad
Redaktionssekreterare: Berit Nordin

Summaries translated into English by
John Hogg

Omslagsarrangemang: Håkan Lindström
Om inte annat anges tillhör bildmaterialet Nordiska museet
© Nordiska museet och respektive artikelförfattare
Tryckt hos Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1983
ISSN 0348-971X

Vår tids prylar – morgondagens museiföremål

Gunilla Cedrenius

SAMDOK har under senare år blivit ett begrepp inom svenskt museiväsen. Det står för *sammanslutningen för samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer*. SAMDOK är ett samarbetsorgan för dokumentation och insamling av föremål från vår egen tid och har sitt sekretariat placerat vid Nordiska museet. *SAMDOK-sekreteraren Gunilla Cedrenius* ger här en presentation av verksamheten.

Inom SAMDOK turas landets kulturhistoriska museer om att undersöka företeelser i samtiden. Nordiska museet har under senare år utfört två SAMDOK-projekt. En dokumentation av en trebarnsfamilj i ett radhus i Åkersberga och en undersökning av jeanskulturen. *Intendenterna Annika Tyrfelt och Inga Wintzell* sammanfattar sina erfarenheter från föremålsinsamlingen vid dessa projekt.

Insamling av föremål diskuterades ingående av de kulturhistoriska museerna i Sverige i början av 1970-talet. En av anledningarna var att Nordiska museet publicerade riktlinjerna för sin samlingsverksamhet i skriften *Föremål Bild Data*, som gavs ut 1973. I denna framlades inte bara museets framtida inriktning utan även en analys av de samlingar som hopbragts under de gångna 100 åren. Den behandlade samlingarnas fördelning i ämnesgrupper, tidsperioder, geografisk härkomst och social tillhörighet.

För första gången blev ett stort museums samlingar överskådliga för en vidare krets även utanför museet. Luckor och överrepresentation blev tydliga vilket gjorde det möjligt att diskutera en mer medveten och aktiv samlingspolitik.

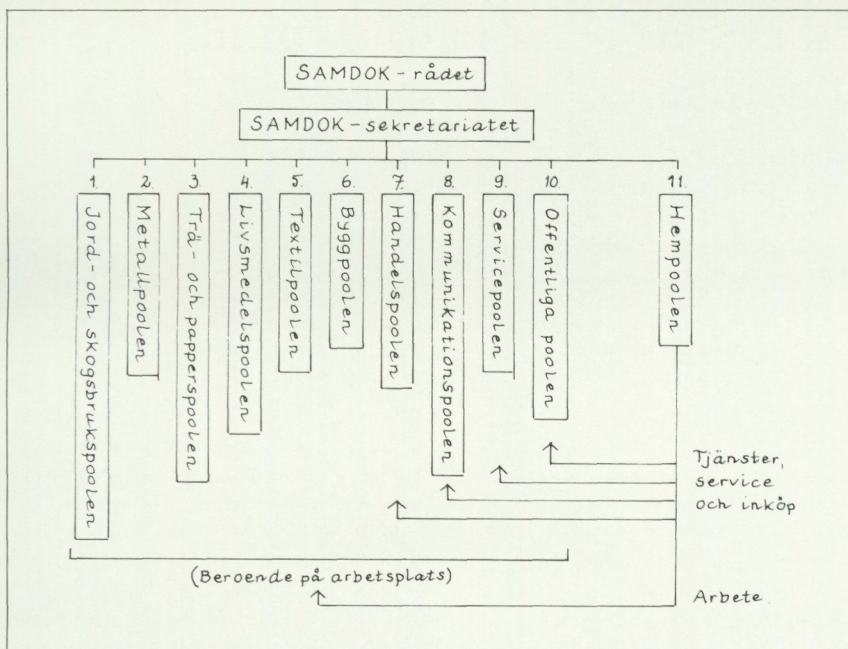
Tre år senare publicerades en liknande analys över föremålsinsamlingen vid en rad museer runt om i landet såväl centrala som regionala och kommunala. I stort sett kunde man utläsa samma resultat ur denna undersökning, nämligen: en viss obalans i samlandet i tidsfördelning, ämnesval och social gruppering. Tidsmässigt var 1800-talet förhållandevis väl täckt medan antalet föremål blev färre ju längre fram i tiden som man kom. Vissa ämnen och

ämnesgrupper var väl representerade textilier och folkkonst medan andra saknades helt. Socialgrupperna, i den mån man kunde fastställa föremålens sociala ursprung, dominerades av grupp ett och två. Merparten av de förvärvade föremålen var gåvor.

Vetskapen om samlingarnas brister och förtjänster gjorde det möjligt för museerna att mer målmedvetet planera sin dokumentation och insamling. En aktiv och från museerna själva initierad insamling ansågs kunna ge en bättre täckning av olika fält än vad det passiva mottagandet hade gjort.

Vår tids massproduktion och stora omsättning av varor ställer helt nya krav på museerna. En utveckling av urvals- och dokumentationsmetoderna var därför nödvändig. Det stod klart att den enda möjligheten för museerna att fortsätta sin samlingsverksamhet och också låta den omfatta sin egen tid var att de kulturhistoriska museerna gick samman och gemensamt försökte lösa frågan.

Museerna beslöt därför att satsa *en del av sina samlings- och dokumentationsresurser* på en

Rådet och sekretariatet fungerar som de elva poolernas sammanbindande länk. Pilarna visar kontaktpunkterna mellan hempool och näringspooler.

aktiv samtidsdokumentation i stället för en passiv insamling i efterhand samordning av dokumentations- och insamlingsarbetet museerna emellan för att undvika dubbelarbete uppdelning av insamlingsansvaret för att resurserna ska räcka till.

En satsning av det här slaget skulle för museerna komma att innebära en omprioritering av både verksamhet och resurser. Förverkligandet av målsättningen kräver också en organisation och en utveckling av dokumentationsmetoderna. Allt sedan insamlingsprogrammet publicerades 1973 har Nordiska museet arrangerat en rad konferenser med inriktning på olika dokumentationsmedia dvs föremål, bild och data. Parallellt med dessa konferenser arbetade tre grupper med frågorna om ansvarsfördelning, kontakt med föremålsproducenterna och urvalsprinciper, vars material kom att

bilda stommen i den Slutrapport rörande samtidsdokumentation som färdigställdes till en landsomfattande konferens i oktober 1977.

Det var då begreppet SAMDOK myntades – en förkortning av samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer. SAMDOK blev en ny samordnande faktor i svenskt museiliv med sätte och sekretariat på Nordiska museet med en halvtidsanställd sekreterare – till att börja med.

Vid konferensen 1977 valdes ledamöter till det första SAMDOK-rådet som fungerar som en samordnande ledning för det riktäckande dokumentationsarbetet. Fem ordinarie ledamöter med suppleanter representerar olika typer av museer. Rådets främsta uppgift är att dra upp riktlinjer för verksamheten och svara för utarbetande av insamlings- och dokumentationsmetodik.

Den numera heltidsanställda SAMDOK-sekreteraren ska verkställa rådets beslut

och informera om verksamheten. En bulletin utges fyra gånger om året. Den innehåller rapporter från pågående och planerade dokumentationsprojekt, metoddiskussioner och utdrag ur det register över museernas samtidsdokumentation som förs av sekreteraren. Uppgifterna i detta register förenklar museernas dokumentationsplanering och förhindrar onödigt dubbelarbete. Det ger också sekreteraren en möjlighet att initiera insamlingsinsatser inom områden som annars löper risk att bli glömda.

År 1981 presenterades ett förslag i skriften *Fördela museernas donkumentationsansvar* – ett program för samtidsdokumentationen vid landets kulturhistoriska museer. I 1977 års slutrapport hade man föreslagit att olika museer skulle kunna påta sig ett rikstäckande ansvar inom skilda ämnesområden. Denna uppgift visade sig svårgenomförbar då samtliga museer utom central- och specialmuseer inte kunde åta sig insamling utanför de egna läns- eller kommungränserna.

I stället utarbetades en organisation bestående av 11 arbetsgrupper inom olika näringsområden, s k pooler, till vilka museerna kunde ansluta sig. Se s 22. De första sex poolerna behandlar tillverkningssektorn. Poolerna sju till tio tjänstesektorn. Denna gruppering bygger på en fullständig kartläggning av alla näringsområden som utövar någon form av ekonomisk aktivitet i dagens samhälle, den s k SNI (Svensk standard för näringsgrensindelning) utgiven av statistiska centralbyrån. Det är efter denna indelning som alla svensk offentlig statistik redovisas. För att få en uppfattning om vilka museer som borde ingå i de olika poolerna användes det aktuella materialet från länsstyrelsernas länsprogram 80. Den elfte poolen kallas hempoolen i vilken sex museer ingår och undersöker familjer av olika sammansättning och deras hemmiljö. I hempoolen studeras inte bara hemmiljön utan också hur familjen lever – arbetsvillkor, konsumtionsvanor, servicebehov, användande av den offentliga sektorns utbud t ex daghem, skolor, sjukhus.

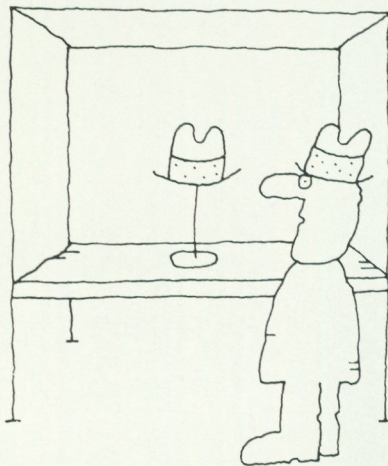
Varje pool har till uppgift att analysera

och penetrera sitt ansvarsområde och diskutera inriktning och urval. Museerna i poolen turas om att genomföra en undersökning så att det produceras minst en samtidsundersökning per år. Ett i alla pooler *genomgående tema är arbetets förändring både vad gäller produktion och arbetets innehåll.*

Under SAMDOKs framväxt har inriktningen av dess verksamhet vidgats från att mest handla om föremålsvisning till en mer omfattande kringdokumentation. Några belysande exempel på samtidsdokumentation är jeansundersökningen vid Nordiska museets textilavdelning och en hemdokumentation av en radhusfamilj i Åkersberga som presenteras närmare i efterföljande två artiklar.

Vår tids enorma utbud och snabba omlopp av varor gör det svårt för museerna att överblicka vad som bör samlas in för kommande generationer. Erfarenheterna visar att det redan idag är svårt för museerna att få tag i föremål av kulturhistoriskt intresse från tex 1950-talet. Inom SAMDOK prioriteras därför

- det samtida framför det historiska
- det vardagliga framför det kuriösa
- det representativa framför det unika
- det livskraftiga framför det utdöende.

Vinjett ur den engelska versionen av SAMDOKs slutrapport Today for tomorrow. Teckning Jerry Kock.

Pojkrum i förort

Annika Tyrfelt

En ulltott, några söndertuggade pennstumpar, suddgummin, två teburkar med kriter och spelpjäser; tjugoen leksaksbilar, en kakburk med legobitar; modellplan och kramdjur, ska det vara något för Nordiska museet att samla på, samtidigt som man talar om alla svårigheter och kostnader som hör samman med magasinering och vård? Ja, när de här föremålen ingår i en hel miljö, som har tillhört ett speciellt barn, när användningen och miljön runtomkring är väl dokumenterad och beskriven, då är sådana småsaker mycket värdefulla för oss.

Nordiska museet ingår tillsammans med sex andra museer i SAMDOK:s hempool. Dessa museer har åtagit sig att stå för var sin totalinventering av ett hem, att dokumentera en familjs föremålsinnehav och livsföring samt att förvärva föremål. När det 1979 var Nordiska museets tur, lät vi oss i viss mån inspireras av att detta var

det internationella barnåret och vi beslöt välja en barnfamilj, bosatt i förort. Tyngdpunkten skulle läggas vid kvinnans och barnens miljöer. Vi önskade också att kvinnan skulle vara kommunalt anställd dagmamma. Vi fann vår familj i en förort några mil norr om Stockholm. Föräldrarna var i 35-årsåldern, de tre barnen var fyra, sju och elva år. Fyra dagbarn fyllde kvinnans arbetsdag, mannen pendlade till sin arbetsplats i Stockholm.

Familjen besöktes dagligen under en dryg månad. Vi intervjuade de olika familjemedlemmarna om deras vanor och ovanor, hur bostaden användes, fritidssysselsättningar, inköpsrutiner, städning, kosthåll, matlagning och mycket annat för att på så sätt få en heltäckande bild av deras liv. Bostaden och trädgården mättes upp. Vi gjorde en totalgenomgång av familjens samtliga ägodelar, stort som smått; föremå-

Föremålsförvärvet vid 1979 års hemundersökning omfattade allt synligt i ett pojkrum. De tidstypiska affischerna ingår numera i museets samlingar, liksom kassetband och morgonrockar ... Foto Bertil Höglund.

Genom bild och förteckning vet vi att det dolde sig bl a 7 smurf, en Musse Pigg-docka och en kulpåse med 15 ståldankar i en av skrivbordslådorna. 1979 års hemundersökning. Foto Annika Tyrfelt.

len förtecknades, beskrevs och fotograferades och familjen intervjuades om hur och när föremålen införskaffats, hur de användes och vad de tyckte om dem.

Vid de första kontakterna med familjen berättade vi att vi förutom dokumentationsarbetet också ville köpa in alla de föremål som vid ett bestämt, normalstökigt tillfälle var synliga i rummet som de båda pojkarna delade. Vi gjorde en detaljerad förteckning som föräldrarna diskuterade med barnen, så att inga ledsamheter skulle uppstå. Pojkarna hade inte något emot att skiljas från sina saker (även om vi vid den senare katalogiseringen upptäckte att en och annan särskilt älskad serietidning hade smugglats undan...), snarare var de förtjusta över tanken att i en framtid kunna hitta sina saker i museum.

Gemensamt värderades inventarierna och leksakerna. Familjen valde ut vad de ville ha istället. Möbler, bäddutrustning och andra större föremål köptes in och levererades av Nordiska museet, för det övriga betalades en ersättningssumma och familjen köpte nytt i den takt som passade dem.

Tack vare detta förvärv har vi möjlighe-

ter att visa ett autentiskt och komplett pojkrum med heltäckningsmatta, möbler, gardiner och överkast; tidstypiska affischer med Linda Haglund och John Travolta finns med, liksom böcker och serietidningar, morgonrockar, tofflor och vardagskläder, bandspelaren och kassetterna med Tintin, Elvis Presley och The Boppers, skol-scheman och alla de små, små ting som hösten 1979 var viktiga för två pojkar, de småsaker som gör ett rum personligt och som vi så ofta saknar i våra äldre samlingar.

Att låta förvärvet omfatta *alla* föremål, dvs även sådant som förvarades i skåp och lådor, hade naturligtvis gett en ännu större autenticitet, men det hade också gett oss en oöverstiglig mängd föremål, helt i strid med SAMDOK-idén. Här hjälper oss istället bild och förteckning och vi kan få reda på att det i en elvaårig pojkes tredje skrivbordslåda döljer sig ett hålslag, 150 klistermärken, brev från farmor, en gul plastbil, en nyckelring, en liten sten som han hittat på badplatsen, skolböcker och mycket, mycket mer...

Samtal och intervjuer med de olika familjemedlemmarna kompletterar och levandegör förteckningar och föremålsförvärv. 1979 års hemundersökning. Foto Bertil Höglund.

Skinnsknuvornas speciella klädstil har en praktisk motivering. Men den rymmer också inslag av självhävdelse. Med sina hårt slitna och fläckade jeans vill de ge uttryck för en tuff attityd till livet. Foto Peter Segemark.

JEANS – ett plagg med genomslagskraft

Inga Wintzell

Jeans på Nordiska museet – kan det gå ihop? Många har ställt sig frågande inför en sådan konstellation. Icke desto mindre har museets textilavdelning under flera år satsat hårt på att dokumentera just jeans samt andra plagg och föremål med nära anknytning.

Varför nu denna satsning? Svaret är enkelt. När SAMDOK hade tagit fast form var det naturligt att textilavdelningen började fundera över ett projekt som kunde vara lämpligt inom ramen för de utstakade riktlinjerna. Vi hade visserligen några år tidigare inlett ett långsiktigt förvärvsprogram "på egen hand" som gick ut på att kontinuerligt inköpa kläder från en flicka i Bohuslän ända från spädbarnsstadiet. Och mamman hade lämnat uppgifter om inköp, tillverkning och användning.

Men nu var vi mogna för ett nytt projekt. Vi behövde inte fundera länge för att enas om en föremålsgrupp med bredd och aktualitet. Och representativ för 70-talet. Det blev naturligtvis jeans, plagget som saknar moststycke i fråga om genomslagskraft. Och uppdraget anförtröddes åt mej. Nog fanns det material för en undersökning alltid. Jeans fanns överallt. På arbetsplatsen, på stan, hemma . . . Och hade jag något uppdrag ute i landsorten, i tätorter eller glesbygder, så var det likadant där. I tidningar, både dagspress och veckopress kunde jag läsa om jeans, såväl i annonser som i artiklar och kåserier.

I detta myller hade jag svårt att hitta en infallsvinkel men beslöt mej för att ta reda på uppfattningen om jeans bland ungdomar, en konsumentgrupp som mer än någon annan bidragit till jeansens unika succé. En förberedande, kortfattad frågelista till handplockade informanter blev det första försöket. Jag gick vidare till huvudlära- ren i svenska vid den skola där mina egna söner studerade och efter en test i ett antal

klasser på hög- och mellanstadierna gjordes vissa justeringar innan frågelistan kunde skickas ut till ett 40-tal skolor jämnt fördelade över landet. Detta led i mitt projekt, dvs utformning, uppläggning och distribution av den slutliga frågelistan, skedde i samarbete med KU, Kulturhistoriska undersökningen, på museet.

En av frågorna gällde definitionen av begreppet jeans. Och här fick jag varierande svar. När jag sedan gick vidare med just denna fråga till företagare på olika nivåer – tillverkare, importörer, detaljister, – blev resultatet detsamma. Någon samstämmig, klar definition gick inte att få. Variationerna hos detta plagg var så många och ofta så hårfina, att det uppenbarligen var svårt att dra gränser. Dessutom var man naturligtvis medveten om det marknadsföringsvärde som låg i själva ordet jeans och var därför intresserad av att vidga innebörden av det. Intervjuerna har emellertid omfattat mera än så. Det har bl a tätt sig angeläget att nå olika konsumentgrupper, sjömän och hantverkare, raggare och knutar, samt andra grupper mer eller mindre beroende av trender och moderiktiga kläder.

Vad föremålsinsamlingen beträffar har jag gått till väga på olika sätt, både systematiskt och spontant. Som exempel på den systematiska dokumentationen kan nämnas kontakten med Algots, det företag i Sverige som under hela 50-talet var det dominerande ifråga om jeansstillverkning. Härifrån har jag lyckats förvärva ett exemplar ur deras första kollektion liksom också broschyrer och priskuranter med färgillustrationer och tidstypiska benämningar. Jag har givetvis intresserat mej för Gul & Blå, Stockholmsföretaget som 1970 introducerade modejeans och som i många år varit ledande inom jeansmodet. 18 olika modeller av deras produktion är resultatet hittills.

En konsumentgrupp som bidragit med uppgifter till jeansprojektet är de sk skinnknuttarna. Här ser vi några ungdomar på Nordiska museets trappa efter ett besök på utställningen "JEANS och mycket mera", hösten -79. Foto Peter Segemark.

När det gäller spontana förvärv har jag ibland ansett det motiverat att antasta främmande personer som av en slump kommit i min väg. Vid ett tillfälle gällde det en kjol sydd av gamla slitna jeans som jag länge sökt. Sådana plagg var mycket i ropet under en period och därför särskilt intressanta för mej. Jag grep alltså chansen när en ung tjej en dag oväntat dök upp klädd i just en sådan kjol. Fick hennes namn och adress samt löfte om att köpa de kläder hon

hade på sig. Några dagar efter besökte jag henne i hennes bostad i sällskap med en av museets fotografer, för att få henne dokumenterad i bild.

Episoden ger i ett nötskal fördelarna med SAMDOK-idén: möjligheten att välja. Inte bara hålla till godo med vad som blir över. Den slitna och omsydda jeanskjolen med sina anspråkslösa tillbehör hade knappast haft chansen att överleva utan ett aktivt SAMDOK-ingripande.

Referenser

Föremål Bild Data. Riktlinjer för Nordiska museets insamlingsverksamhet. 1973.

Från knappål till jumbojet. Förhandlingar vid konferens på Julita gård 18–20 juni 1973 om de kulturhistoriska museernas föremålsinsamling. 1975.

Museernas kulturhistoriska datainsamling. Förhandlingar vid Nordiska museets konferens i Södertälje 15–17 november 1976. 1977.

Slutrapport rörande samtidsdokumentation genom föremålsinsamling vid kulturhistoriska museer. Redaktör Göran Rosander. 1977.

Engelsk version: Today for tomorrow. Museum documentation of contemporary society in Sweden by acquisition of objects. 1980.

Nyström, B., Cedrenius, G., Fördela museernas dokumentationsansvar – ett program för samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer. 1981.

Engelsk version: Spread the Responsibility for Museum Documentation – a program for contemporary documentation at Swedish museums of cultural history. 1982.

Rosander, G., Nordiska museets föremålsinsamling i går – i dag – i morgon. Fataburen 1972.

SAMDOK Bulletin från rådet för samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer 1977 ff.

Speciellt Rentzhog, S., SAMDOK – ett steg mot framtidens museum. SAMDOKbulletinen nr 3 sid 2.

Summary

The gadgets of our day—the museum objects of tomorrow

The term SAMDOK was coined at a conference at Nordiska museet in 1977. It is an abbreviation of the Swedish for "The Association for Contemporary Documentation at Museums of Cultural History", which in recent years has become a coordinating factor in Swedish museum work, with office and secretariat at Nordiska museet. SAMDOK's goal is to get the museums of cultural history to invest some of their resources in

- active contemporary documentation instead of passive subsequent acquisition
- coordination of documentation and acquisition work between the museums

- division of the responsibility for acquisition in order that the resources may suffice.

The work is directed by a Council with representatives of different types of museums. A full-time secretary gives effect to the Council's decisions and informs about the work, among other ways, in the bulletin issued by the Secretariat. SAMDOK's work is done in eleven working groups, so-called pools. Ten are studying work milieux and one home milieux. Each pool, consisting of 6–14 museums, has the job of analysing and penetrating its sphere of responsibility and discussing the aims of its work and methods

of selection. The museums in the pools take it in turn to make a contemporary study, so that at least one is made every year. Examples of contemporary studies made by Nordiska museet are a home documentation of a family living in a terrace-house in a Stockholm suburb and the major Blue jeans study.

Nordiska museet, together with six other museums, is a member of SAMDOK's Homes Pool. These museums have undertaken each to make an overall survey of a home, to document a family's possession of objects and way of life, and to acquire objects. In 1979 Nordiska museet, when it came to its turn, chose a suburban family with children.

The family was visited daily for just over one month. The various members were interviewed about their habits and lack of habits. Measurements were made of the house and garden and an inventory was drawn up of all the family's possessions. At the first meetings the family was told that the museum, in addition to the documentation work, wished to buy up all the objects visible on a specific occasion in the room shared by the two sons.

Through this acquisition Nordiska museet can

exhibit an authentic and complete boys' room with all the small things which in the autumn of 1979 were important for two boys, the trifles that make a room personal and that are so often missing in older collections.

Nordiska museet's Textile and Costume Department has for several years worked on documenting jeans—the garment without its like in the impact it has made. As regards the acquisition of objects in this project, this was done both systematically and spontaneously. An example of systematic documentation is the contact with Algots, the textile firm in Sweden which dominated jeans manufacture during the whole of the fifties. For the purpose of spontaneous acquisition, Inga Wintzell entered into contact with persons in the street who were wearing some jeans garment of interest to the museum.

The advantage of SAMDOK's active acquisition policy is: the possibility of choice. Not merely to put up with what is left over. The worn and mended jeans skirt, for example, which is now in the museum's collections, would never have had a chance to survive without SAMDOK's active engagement.